

Кицак Г. В.,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

КОМПОЗИЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ПОЛІТЕКТУАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

У пропонованій статті автор звертає увагу на сутність композиції як організації змістової складової тексту. Екстралінгвальна детермінованість композиції дисертаційних досліджень розглядається в аспекті політекстуальності.

Ключові слова: композиція, змістова організація тексту, екстралінгвальні фактори, політекстуальність, периферійний субтекст.

В предлагаемой статье автор обращает внимание на сущность композиции как организацию смысловой составляющей текста. Экстралингвальная детерминированность композиции диссертационных исследований рассматривается в аспекте политекстуальности.

Ключевые слова: композиция, смысловая организация текста, экстралингвальные факторы, политекстуальность, периферийный субтекст.

The paper deals with the essence of the composition as content organization of the text. Extralinguistic determinism of the composition of the thesis examined in terms of politextuality is analyzed.

Keywords: composition, content organization of the text, extralinguistic factors, politextuality, peripheral subtext.

Лінгвістичний феномен тексту розглядається в сучасних мовознавчих студіях у ракурсі різних дихотомій, зокрема текст : композиція. Тому питання текстових поверхневих та глибинних структур, їх композиції, детермінації екстралінгвальними та лінгвальними факторами є **актуальними** та перспективними для ґрунтовних досліджень (С.А. Швачко). Питання композиційної організації тексту активно опрацьовувалось вітчизняними та зарубіжними науковцями (В.Я. Пропп, М. Крупа, Л.Г. Кайда, Т.В. Яхонтова, В.І. Тюпа, Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарін, Л.О. Новіков), проте слід зазначити, що численні мовознавчі та літературознавчі розвідки стосувалися головним чином художнього тексту, дисертація як текст академічного жанру наукового стилю у німецькомовному просторі залишилася наразі поза увагою дослідників.

Мета даної розвідки полягає у встановленні особливостей композиційної організації німецьких дисертаційних досліджень у рамках політекстуального підходу. У відповідності з поставленою метою були визначені наступні **завдання**: окреслити три основні дослідницькі позиції щодо розуміння композиції; дослідити композиційну будову німецьких дисертацій та виокремити композиційні складові.

Об'єктом дослідження є композиція німецьких дисертаційних досліджень. **Предметом** дослідження виступають особливості композиційної будови та маркери композиції як феномену змісту наукового тексту академічного жанру. **Матеріалом** дослідження слугували німецькі дисертаційні дослідження в галузі медичних наук.

Текст як багатопланова ієрархічна система має структуру та втілює її в дану субстанцію для реалізації певних цілей [3, с. 30]. І.В. Арнольд підкреслює, що єдиною функцією наукового стилю є функція інтелектуально-комунікативна [1, с. 68-69]. Науковий стиль таким чином характерний для текстів, призначених для повідомлення точних відомостей із якоїсь спеціальної області і для закріплення процесу пізнання [1, с. 69].

Традиційним для тексту стало розмежування плану форми та плану змісту, тобто його поверхневої та глибинної структури (З.Я. Тураєва, В.Є. Чернявська, М.І. Голянич, І.М. Кочан). Це розмежування дало можливість розглядати композицію як феномен форми, змісту та як комплексний формально-змістовий феномен [4, с.140-147]. Формальний ракурс визначає композицію як результат використання певних прийомів, що утворюють зовнішній каркас тексту. Змістовий вектор номінує композицію як організацію глибинної структури тексту, тобто його змісту. Спроби об'єднати два підходи (формальний та змістовий) у вивченні композиції були здійснені В.В. Одінцовим, Н.Р. Ніколіною, Н.С. Болотновою та ін. Проте, на думку Н.В. Панченко, комплексний підхід не виправдовує себе, оскільки призводить до механічного поєднання організації форми та змісту [4, с.144]. Услід за О.О. Баженовою сутність композиції наукового тексту ми вбачаємо в екстралінгвальній детермінованості, оскільки композиція зокрема німецького дисертаційного дослідження співвідноситься з динамічним функціонально-смісловим членуванням тексту. Специфіка наукових текстів академічного жанру полягає в тому, що їх позамовні чинники канонізують текстову організацію поверхневого рівня. Онтологічна складова текстів цього жанру полягає в передачі нового знання, що стає можливим при використанні одиниць різних мовних рівнів з логічним, абстрактним, узагальненим, точним, некатегоричним відтінком, оскільки наукові тексти орієнтовані на раціональне мислення. Змісто-смісловий підхід, який лежить в основі політекстуального трактування тексту, визначає композицію як «схему побудови елементів змісту, яка детермінується мовленнєво-мисленнєвими закономірностями наукової діяльності, комунікативною авторською установкою мети та відображає динаміку пізнавального процесу» [2, с. 53-54]. Усвідомлення ваги екстралінгвальних факторів робить можливим розуміння смислової структури наукового тексту як віддзеркалення перебігу процесу пізнання на наступних етапах: проблемна ситуація / проблема → ідея / гіпотеза → доведення → висновок (закон). Дана модель композиційно-смілової структури розглядатиметься нами як інваріантна для побудови німецького наукового тексту. Композиційна впорядкованість та змістова завершеність конденсуються у периферійному субтексті, котрий є проекцією політекстуальної смислової структури основного тексту. Периферійний субтекст утворюють тема дисертаційного дослідження, його зміст, вступ, висновки, скорочення, список літератури, додатки, автобіографія, реферат. Розглядаючи науковий текст в

політекстуальному аспекті, поряд з периферійним субтекстов виділяють субтекст нового знання (презентація нового наукового знання), методологічний субтекст (відображення отримання, обґрунтування та розвитку наукового знання), субтекст старого знання (презентація старого знання, яке пов'язане з отриманням нового знання), прецедентний субтекст (презентація старого знання як культурного знаку), субтекст оцінки (вираження оцінного ставлення адресанта), субтекст авторизації (вираження психологічного відношення автора до старого знання, нового знання та способів його отримання), субтекст адресації (керування увагою адресата, членування наукової інформації). Вище перелічені субтексти утворюють смислову структуру цілого наукового тексту. Периферійний субтекст дублює зміст основної частини з метою досягнення максимальної точності та задоволення потреб читача.

Кістяк композиції німецьких дисертаційних досліджень утворюють мікросубтексти нового знання, оскільки вони покликані презентувати постановку проблеми та етапи її вирішення. Композиційне розгортання тексту маркується операторами адресації, які скеровують увагу адресата на розвиток наукової думки адресанта. У вступній та заключній частині переважно зустрічаються композиційно-орієнтаційні та делімітаційні оператори, в основній частині – мисленнево-активізуючі одиниці для позначення аргументації. Композиційно-орієнтаційні оператори слугують для орієнтації адресата по тексту. До стандартних композиційно-орієнтувальних маркерів, які прошивають усю текстову тканину та використання яких є запорукою функціонування таких текстових категорій, як цілісність та діалогічність, слід віднести маркери ретроспективного: *wie bereits erwähnt, siehe oben, wie bereits unter 3.1 beschrieben, wie in den vorangehend beschriebenen Experimenten, wie eingangs erläutert*; та перспективного характеру: *weiterhin, siehe unten, in weiteren Experimenten, im Folgenden, ein weiterer Aspekt, ein weiterer Schritt*.

Делімітуючих операторів, які слугують для свідомого обмеження автором предмету дослідження, у німецьких текстах академічних жанрів була виявлена незначна кількість.

Der Versuch einer weiteren Eingrenzung mittel Mikrosatellitenanalyse war nicht aussagekräftig, da eine nicht informative Allelverteilung vorlag [6, с. 67].

Метою мисленнево-активізуючих операторів є акцентування логіки викладу, покрокового роздуму, аргументації та висновків, залучення адресата до наукового діалогу та переконання в істинності висунутого положення.

Deshalb war zusätzlich zu der zeitabhängigen Stoffübertragung auch der initiale, erste Durchtritt der Teststoffe von Interesse [5, с. 107].

Мисленнево-активізуючі оператори не лише виражають динаміку пізнавальної діяльності вченого, а й маркують композиційну структуру тексту, скеровують увагу читача та залучають до аргументації, надають відчуття долученості до процесу отримання нового наукового знання.

Смислова цілісність та композиційна завершеність німецького дисертаційного дослідження досягається не лише за рахунок інтеграції та взаємодії всіх субтекстів в єдину політекстуальну систему, а й за допомогою прагматичної рамки, яку утворюють оператори периферійного субтексту. Головна мета периферійних субтекстів полягає в полегшеному сприйнятті нового наукового знання.

Отже, ми можемо стверджувати, що композиція тексту академічного жанру – це побудова наукового тексту, зумовлена його змістовим наповненням, авторськими інтенціями, логікою представленого та динамікою пізнавального процесу. Композиція в цьому випадку розглядається не лише як результат текстотворення, а як процес розгортання змісту. Виходячи з даного положення ми приходимо до логічного висновку, що композиція детермінується екстралінгвальними факторами.

Потенціал запланованого нового наукового повідомлення у вигляді німецького дисертаційного дослідження спрямований на формування у адресата точного розуміння результату цілеспрямованої діяльності адресанта від незнання до отримання нового наукового знання. Таким чином композиція визначається логікою переконання адресата в істинності поглядів адресанта та характеризується величезною варіативністю текстових реалізацій.

Перспективним для подальших досліджень є аналіз композиції текстів інших жанрів та функціональних стилів в політекстуальному аспекті.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Учебное пособие для студентов факультетов и институтов иностранных языков / И. В. Арнольд. – Л.: Просвещение, 1979. – 303 с.
2. Баженова Е. А. Научный текст как система субтекстов: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» / Баженова Елена Александровна. – Екатеринбург, 2001. – 366 с.
3. Общее языкознание (Внутренняя структура языка) / [отв. ред. Б. А. Серебренников]. – М.: Наука, 1972. – 566 с.
4. Панченко Н. В. Композиция как традиционный объект филологических исследований: форма и/или содержание / Н. В. Панченко // Известия Алтайского государственного университета. – 2011. – № 2-1(70). – С. 140-147.
5. Hoffmann N. Zur Frage der Stofftransporteigenschaften von Oxygenatorhohlfasermembranen bezüglich der Durchlässigkeit für Fluide und Narkosegase: Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Medizin / Hoffmann Nicolas. – Aachen, 2009. – 138 s.
6. Muck S. Molekularzytogenetische Charakterisierung einer interstitiellen Deletion 4q bei einem Patienten mit Verdacht auf Rieger-Syndrom: Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Doktor der Medizin / Muck Stephan. – Halle-Wittenberg, 2008. – 80 s.